Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NILS WAHL
esitatud 8. detsembril 2016[1]

Kohtuasi C-85/15 P, liidetud kohtuasjad C-86/15 P ja C-87/15 P, kohtuasjad C-88/15 P ja C-89/15 P

Feralpi Holding SpA (C-85/15 P)
Ferriera Valsabbia SpA ja Valsabbia Investimenti SpA (C-86/15 P)
Alfa Acciai SpA (C-87/15 P)
Ferriere Nord SpA (C-88/15 P)
Riva Fire SpA, likvideerimisel (C-89/15 P)
versus

Euroopa Komisjon

Apellatsioonkaebused – Konkurents – ESTÜ asutamisleping – Kaitseõigused – Vastuväited – Ärakuulamine – Nõuandekomitee – Üldkohtu menetluse ülemäära pikk kestus – Korduv rikkumine – Avalik distantseerumine – Täielik pädevus

1. Sisuliselt paluvad Feralpi Holding (edaspidi „Feralpi“), Ferriera Valsabbia ja Valsabbia Investimenti (edaspidi „Valsabbia“), Alfa Acciai, Ferriere Nord ja Riva Fire (edaspidi üheskoos „apellandid“) oma apellatsioonkaebustes tühistada Üldkohtu otsused,[2] millega jäeti (tervikuna või suures osas) rahuldamata nende nõuded tühistada komisjoni poolt nõukogu määruse nr 1/2003[3] artikli 7 lõike 1 ja artikli 23 lõike 2 alusel vastu võetud otsus, millega määrati neile trahv sarrusevarraste turul ajavahemikus 1989–2000 kartellis osalemise eest.

2. Nendest apellatsioonkaebustest tekib rida menetlusalaseid küsimusi: kuidas on õige läbi viia määrusega nr 1/2003 ja määrusega (EÜ) nr 773/2004[4] ette nähtud menetlus, millistel tingimustel on tegu korduva rikkumise kui raskendava asjaoluga ning milliseid õiguskaitsevahendeid saab kasutada juhul, kui menetlus Üldkohtus kestab ülemäära kaua. Menetlusökonoomia huvides käsitlen käesolevas ettepanekus neid küsimusi koos.

1 Algkeel: inglise.

2 Kohtuotsused, 9.12.2014, Feralpi *vs.* komisjon (T-70/10, ei avaldata, EU:T:2014:1031); Riva Fire *vs.* komisjon (T-83/10, ei avaldata, EU:T:2014:1034); Alfa Acciai *vs.* komisjon (T-85/10, ei avaldata, EU:T:2014:1037); Ferriere Nord *vs.* komisjon (T-90/10, ei avaldata, EU:T:2014:1035) ja Ferriera Valsabbia ja Valsabbia Investimenti *vs.* komisjon (T-92/10, ei avaldata, EU:T:2014:1032) (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsused“).

3 Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus [ELTL artiklites 101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205).

4 Komisjoni 7. aprilli 2004. aasta määrus, mis käsitleb [ELTL artiklite 101 ja 102] kohaste menetluste teostamist komisjonis (ELT 2004, L 123, lk 18; ELT eriväljaanne 08/03, lk 81).

I. Õiguslik raamistik

A. Euroopa Söe- ja Teraseühenduse asutamisleping

3. ST artiklis 65 oli sätestatud:

„1. Keelatud on kõik sellised ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mis võivad otseselt või kaudselt takistada, piirata või kahjustada tavapärast konkurentsi ühisturul, eeskätt need kokkulepped, otsused ja tegevus, millega:

a) kehtestatakse või määratakse kindlaks hinnad;

b) piiratakse või kontrollitakse tootmist, tehnilist arengut või investeeringuid;

c) jagatakse turge, kaupu, kliente või tarneallikaid.

[…]

4. Käesoleva artikli lõike 1 kohaselt keelatud kokkulepped või otsused on automaatselt tühised ning neile ei või tugineda üheski liikmesriigi kohtus.

Komisjonil on Euroopa Kohtu kontrollile alluv ainupädevus otsustada, kas sellised kokkulepped või otsused on käesoleva artikli sätetega kooskõlas.

5. Komisjon võib ettevõtjatele, kes on sõlminud tühise kokkuleppe, rakendanud või üritanud vahekohtu, trahvi, boikoti või muul teel rakendada tühist kokkulepet või otsust, või otsust, mille heakskiitmisest on keeldutud või mille heakskiit on tagasi võetud, või mille luba on omandatud teadlikult väära või moonutatud informatsiooni esitamise teel, või kelle tegevus on vastuolus käesoleva artikli lõikes 1 sätestatuga, määrata trahve ja karistusmakseid, mis ei ületa käesoleva artikliga vastuolus oleva kokkuleppe, otsuse või tegevuse esemeks olnud kaupade kahekordset käivet, mis ei välista seda, et juhul, kui kõnealuse kokkuleppe, otsuse või tegevuse esemeks on toodangu, tehnilise arengu või investeeringute piiramine, võib nimetatud ülemmäära trahvide puhul tõsta 10 protsendini asjaomaste ettevõtjate aastakäibest, ja karistusmaksete puhul 20 protsendini päevakäibest.“

4. Vastavalt ESTÜ asutamislepingu artiklile 97 lõppes selle asutamislepingu kehtivus 23. juulil 2002.

B. Määrus nr 1/2003

5. Määruse nr 1/2003 artikli 7 („Rikkumise tuvastamine ja lõpetamine“) lõikes 1 on sätestatud:

„Kui komisjon kaebuse põhjal või omal algatusel leiab, et [ELTL artiklit 101 või 102] rikutakse, võib ta otsusega nõuda asjaomastelt ettevõtjatelt või ettevõtjate ühendustelt sellise rikkumise lõpetamist. […]“

6. Sama määruse artiklis 14 („Nõuandekomitee“) on ette nähtud:

„1. Enne artiklite 7, 8, 9, 10 ja 23 ning artikli 24 lõike 2 ja artikli 29 lõike 1 kohaste otsuste tegemist konsulteerib komisjon konkurentsi piiravat tegevust ja turgu valitsevat seisundit käsitleva nõuandekomiteega.

2. Üksikjuhtude käsitlemisel kuuluvad nõuandekomiteesse liikmesriikide konkurentsiasutuste esindajad. […]

3. Konsulteeritakse komisjoni poolt kokkukutsutud ja juhatatud koosolekul, mis ei tohi toimuda enne, kui kutse väljasaatmisest on möödunud 14 päeva; kutsele peab olema lisatud juhtumi kokkuvõte koos viidetega kõige olulisematele dokumentidele ja esialgne otsuse eelnõu. […] Nõuandekomitee esitab kirjalikult oma arvamuse komisjoni esialgse otsuse eelnõu kohta. […]

[…]

5. Komisjon võtab nõuandekomitee esitatud arvamust võimalikult suurel määral arvesse. Ta teatab komisjonile, kuidas arvamust on arvesse võetud. […]“

7. Määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punkti a kohaselt võib komisjon oma otsusega määrata ettevõtjatele ja ettevõtjate ühendustele trahve, kui nad ELTL artiklit 101 või 102 tahtlikult või ettevaatamatuse tõttu rikuvad.

8. Lõpuks on määruse nr 1/2003 artikli 27 lõikes 1 sätestatud:

„Enne artiklites 7, 8 ja 23 ning artikli 24 lõikes 2 sätestatud otsuste tegemist annab komisjon ettevõtjatele ja ettevõtjate ühendustele, kelle suhtes komisjon on algatanud menetluse, võimaluse olla ära kuulatud küsimustes, mis on kutsunud esile komisjoni vastuväiteid. Komisjoni otsused võivad põhineda üksnes sellistel vastuväidetel, mille kohta asjaomastel osapooltel on olnud võimalik esitada oma seisukoht. […]“

C. Määrus nr 773/2004

9. Määruse nr 773/2004[5] artiklis 10 („Vastuväited ja vastused“) on sätestatud:

„1. Komisjon teavitab asjaomaseid pooli nende kohta esitatud vastuväidetest. Vastuväited tuleb esitada kirjalikult kõikidele pooltele, kelle kohta väited on esitatud.

2. Vastuväidetest asjaomastele isikutele teatades näeb komisjon ette tähtaja, mille jooksul need isikud võivad esitada oma kirjalikud seisukohad. […]

3. Oma kirjalikes teadetes võivad asjaomased isikud esitada kõik neile teadaolevad asjaolud, mis on seotud nende kaitsmisega komisjoni esitatud vastuväidete eest. […]“

10. Määruse nr 773/2004 artiklis 11 („Selgituste andmise õigus“) on sätestatud:

„1. Komisjon annab pooltele, kelle kohta ta esitab vastuväited, võimaluse anda selgitusi enne määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 14 lõikes 1 osutatud nõuandekomiteega konsulteerimist.

2. Komisjon käsitleb oma otsustes ainult neid vastuväiteid, mille suhtes lõikes 1 osutatud isikud on saanud esitada oma kommentaarid.“

11. Määruse nr 773/2004 artiklis 12 on ette nähtud:

„Kui pooled on oma kirjalikes arvamustes seda taotlenud, annab komisjon pooltele, kellele ta vastuväited adresseerib, võimaluse väljendada oma arvamusi suulise ärakuulamise käigus.“

12. Sama määruse artikli 14 („Suulise ärakuulamise teostamine“) lõike 3 kohaselt tuleb komisjonil „kutsu[da] suulisele ärakuulamisele liikmesriikide konkurentsiküsimustega tegelevad organid“.

5 Asjakohasel ajal kehtinud redaktsioonis.

II. Vaidluse taust

13. Ajavahemikus oktoobrist detsembrini 2000 tegi komisjon rea kontrollkäike teatavate sarrusevardaid tootvate Itaalia ettevõtjate bürooruumidesse ning Itaalia teraseettevõtjate ühenduse bürooruumidesse. Samuti nõudis ta neilt ST artikli 47 alusel teavet. Komisjon algatas 26. märtsil 2002 haldusmenetluse ja võttis ST artikli 36 alusel vastu vastuväiteteatise. Apellandid esitasid vastuväiteteatise kohta kirjalikult oma seisukohad ja nad kuulati ära 13. juunil 2002 toimunud ärakuulamisel. Komisjon andis 12. augustil 2002 välja täiendava vastuväiteteatise. Selles täiendavas vastuväiteteatises selgitas komisjon oma seisukohta seoses menetluse jätkumisega pärast ESTÜ asutamislepingu kehtivuse lõppu ning teatas, et on algatanud menetluse määruse nr 17/62[6] alusel. Apellandid esitasid täiendava vastuväiteteatises suhtes kirjalikult oma seisukohad. Teine ärakuulamine, kus olid kohal liikmesriikide esindajad, peeti 30. septembril 2002.

14. Komisjon võttis 17. detsembril 2002 vastu otsuse K (2002) 5087 (lõplik) ST artiklis 65 ette nähtud menetluse kohta (juhtum COMP/37.956 – sarrusevardad; edaspidi „2002. aasta otsus“), milles ta leidis, et mitu ettevõtjat (nende seas apellandid) on rikkunud ST artikli 65 lõiget 1, ja määras neile trahvid. Mitu nendest ettevõtjatest vaidlustasid 2002. aasta otsuse Üldkohtus.

15. Üldkohus tühistas 2002. aasta otsuse oma 25. oktoobri 2007. aasta otsustega (edaspidi „2007. aasta kohtuotsused“).[7] Ta asus seisukohale, et kuna määruse nr 17/62 artiklile 3 ja artikli 15 lõikele 2 ei olnud viidatud, olid selle otsuse menetlusõiguslikuks aluseks ST artikli 65 lõiked 4 ja 5. Seejärel märkis ta, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab meetme õiguslikuks aluseks võetav säte olema meetme vastuvõtmise ajal jõus ning et ST artikli 65 lõigete 4 ja 5 kehtivus oli 23. juulil 2002 lõppenud. Sellest lähtudes järeldas Üldkohus, et komisjon ei olnud pärast ESTÜ asutamislepingu kehtivuse lõppu enam pädev ST artikli 65 lõike 1 alusel rikkumist tuvastama ega vastutavatele ettevõtjatele ST artikli 65 lõigete 4 ja 5 alusel trahve määrama.

16. Komisjon teatas 30. juuni 2008. aasta kirjas apellantidele ja teistele asjaomastele ettevõtjatele oma kavatsusest otsus teise õigusnormi alusel uuesti vastu võtta. Samuti märkis komisjon, et kuna 2007. aasta kohtuotsuste ulatus on piiratud, hakkab uus otsus põhinema tõenditel, millele on viidatud vastuväiteteatises ja täiendavas vastuväiteteatises, mis saadeti asjaomastele ettevõtjatele 2002. aastal. Asjaomastele ettevõtjatele anti tähtaeg seisukohtade esitamiseks, mida nad ka tegid.

17. Komisjon võttis 30. septembril 2009 vastu otsuse K (2009) 7492 (lõplik) ST artiklis 65 ette nähtud menetluse kohta (juhtum COMP/37.956 – sarrusevardad raudbetooni jaoks, otsuse uuesti vastuvõtmine). Seda otsust muudeti hiljem 8. detsembri 2009. aasta otsusega K (2009) 9912 (lõplik).[8] Vaidlusaluses otsuses leidis komisjon, et apellandid on rikkunud ST artiklit 65, ja määras neile trahvi.

III. Menetlus Üldkohtus ja vaidlustatud kohtuotsused

18. Apellandid palusid ELTL artikli 263 alusel vastavalt 17. veebruaril 2010 (T-92/10), 18. veebruaril 2010 (T-85/10) ja 19. veebruaril 2010 (T-83/10, T-70/10 ja T-90/10) esitatud hagides Üldkohtul vaidlusalune otsus tühistada.

19. Üldkohus tegi kõigis viies kohtuasjas 9. detsembril 2014 otsuse, millega ta jättis hagid tervikuna või suures osas rahuldamata.

6 EMÜ Nõukogu [6. veebruari 1962. aasta] määrus: esimene määrus asutamislepingu artiklite 85 ja 86 rakendamise kohta (EÜT 13, 1962, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3).

7 Kohtuotsused, 25.10.2007, SP jt *vs*. komisjon (T-27/03, T-46/03, T-58/03, T-79/03, T-80/03, T-97/03 ja T-98/03, EU:T:2007:317); Riva Acciaio *vs*. komisjon (T-45/03, ei avaldata, EU:T:2007:318); Feralpi Siderurgica *vs*. komisjon (T-77/03, ei avaldata, EU:T:2007:319) ja Ferriere Nord *vs*. komisjon (T-94/03, ei avaldata, EU:T:2007:320).

8 Esimene otsus muutmisotsusega muudetud redaktsioonis edaspidi „vaidlusalune otsus“.

IV. Menetlus Euroopa Kohtus ja poolte nõuded

20. Apellatsioonkaebustes, mis esitati vastavalt 19. veebruaril 2015 (C-85/15 P), 20. veebruaril 2015 (C-86/15 P, C-87/15 P ja C-88/15 P) ning 24. veebruaril 2015 (C-89/15 P), palus iga apellant Euroopa Kohtul tühistada teda puudutav Üldkohtu otsus, tühistada vaidlusalune otsus või vähendada talle määratud trahve (või teise võimalusena suunata asi tagasi Üldkohtusse uuesti läbivaatamiseks) ning mõista kohtukulud välja komisjonilt. Riva Fire palub Euroopa Kohtult ka kinnitust, et Üldkohtu menetluses rikuti selle menetluse pika kestuse tõttu Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 lõiget 2 ja Euroopa inimõiguste konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikli 6 lõiget 1. Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai paluvad Euroopa Kohtul samuti tuvastada, et on toime pandud harta artikli 47 lõike 2 ja EIÕK artikli 6 lõike 1 rikkumine, kui Euroopa Kohus sellel alusel trahvi ei vähenda.

21. Komisjon palub Euroopa Kohtul igas kohtuasjas apellatsioonkaebus rahuldamata jätta ja mõista kohtukulud välja apellandilt.

22. Euroopa Kohtu presidendi 7. juuni 2016. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-86/15 P ja C-87/15 P suulise menetluse ja kohtuotsuse tegemise huvides. Apellandid ja komisjon esitasid suulised seisukohad ühisel kohtuistungil, mis peeti 20. oktoobril 2016.

V. Hinnang apellatsioonkaebuste väidete kohta

23. Apellandid on esitanud oma apellatsioonkaebustes vastavalt kuus väidet (C-85/15 P), seitse väidet (liidetud kohtuasjad C-86/15 P ja C-87/15 P), üheksa väidet (C-88/15 P) ja neli väidet (C-89/15 P).

24. Käesolevas ettepanekus käsitlen kõigepealt väidet, mis on esitatud kõikides apellatsioonkaebustes ja käsitleb apellantide kaitseõiguste järgimist ja haldusmenetluse korrakohast läbiviimist. Alljärgnevalt kirjeldatud põhjendustel asun seisukohale, et see apellatsioonkaebuste väide on põhjendatud ning seetõttu tuleb vaidlustatud kohtuotsused ja vaidlusalune otsus tühistada.

25. Juhuks, kui Euroopa Kohus ei nõustu minu hinnanguga selle apellatsioonkaebuste väite kohta, uurin ka teisi apellantide väiteid. Enamik neist leiavad siiski kõigest põgusalt käsitlemist, sest need näivad olevat ilmselgelt vastuvõetamatud või põhjendamatud.

A. Kaitseõigused ja haldusmenetluse nõuetekohane läbiviimine

26. Apellandid heidavad Üldkohtule ette, et ta lükkas tagasi nende väited nende kaitseõiguste ja määruse nr 773/2004 mitme sätte rikkumise kohta.[9] Sisuliselt väidavad apellandid – kuigi nende vastavad kaitseargumendid üksteisest pisut erinevad[10] –, et Üldkohus ei heitnud komisjonile ette, et too ei järginud enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätestatud menetlust.

9 *Apellatsioonkaebuse teine väide* kohtuasjas C-85/15 P, *apellatsioonkaebuse esimene ja teine väide kohtuasjades* C-86/15 P ja C-87/15 P, *apellatsioonkaebuse teine väide* kohtuasjas C-88/15 P ning *apellatsioonkaebuse esimene väide* kohtuasjas C-89/15 P.

10 Igal juhul seisneb käesoleva väitega tõstatatud probleem olulise menetlusnõude väidetavas rikkumises ning seega võib Euroopa Kohus selle tõstatada omal algatusel. Vt selle kohta kohtuotsus, 15.3.2000, Cimenteries CBR jt *vs.* komisjon, T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, EU:T:2000:77, punktid 477–488.

27. Komisjon toetab Üldkohtu järeldusi. Komisjoni arvates pidas Üldkohus täpselt kinni põhimõttest *tempus regit actum*, kohaldades asjakohasel ajal kehtinud menetlusnorme, ning apellantidele anti korrakohaselt võimalus esitada oma seisukohad kõikides juhtumi sisulistes ja menetlusalastes aspektides. Samuti märgib komisjon, et 2002. aasta otsuse tühistamine ei muutnud tühiseks selle otsuse vastuvõtmisele eelnenud menetlustoiminguid, sealhulgas neid, mis tehti veel ESTÜ asutamislepingu kehtivusajal.

28. Kõigepealt näib kasulik meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt võimaldab määrus nr 1/2003 komisjonil pärast 23. juulit 2002 tuvastada ettevõtjatevahelisi kokkuleppeid sektorites, mis kuulusid *ratione materiae* ja *ratione temporis* ESTÜ asutamislepingu kohaldamisalasse, ning nende eest karistusi määrata, kuigi määruse nr 1/2003 sätted sõnaselgelt ST artiklile 65 ei viita. See aga on võimalik üksnes juhul, kui määruse nr 1/2003 artikli 7 lõike 1 ja artikli 23 lõike 2 kohane otsus on vastu võetud vastavalt samas määruses ette nähtud korrale.[11] Vaevalt on vaja lisada, et määruse nr 1/2003 täielik järgimine tähendab ka seda rakendava määruse nr 773/2004 järgimist.[12]

29. Seda arvestades olen seisukohal, et apellantide väited selles küsimuses on põhjendatud. Nagu järgnevalt selgitan, ei järginud komisjon enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist täielikult määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 ette nähtud korda. Mitu olulist menetlustoimingut tehti hoopis ESTÜ asutamislepingu alusel kehtinud sätete (ja üksnes nende) kohaselt. Need sätted on küll sarnased, kuid mitte identsed ELTL artiklite 101 ja 102 rakendamiseks ettenähtutega. Seetõttu on menetlus, mida komisjon käesolevatel juhtudel kasutas, riivanud liikmesriikide konkurentsiasutuste võimalust selles osaleda. See osalemine on tähtis ning sellest, et komisjon seda ei taganud, ei saa mööda vaadata.

1. Kas pärast 2002. aasta otsuse tühistamist järgiti määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätestatud korrast?

30. Käesoleval juhul on vaidlusaluse otsuse põhjenduses 370 märgitud, et see otsus „on uuesti vastu võetud vastavalt [ELTLis] ja sellest tulenevates teisestes õigusaktides, eeskätt määruses nr 1/2003 ette nähtud menetlusnormidele“. Niisiis tuleb kõigepealt kindlaks teha, kas see avaldus peab paika.

31. Selles suhtes ei ole vaidluse all see, et pärast 2002. aasta otsuse tühistamist ei tehtud toiminguid vastavalt määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 ette nähtud korrale, välja arvatud konsulteerimine nõuandekomiteega. Pärast seda, kui apellantidele oli antud võimalus esitada oma seisukohad 30. juuni 2008. aasta kirja suhtes, võeti hoopis vastu uus otsus määruse nr 1/2003 artikli 7 lõike 1 ja artikli 23 lõike 2 alusel. Enne selle otsuse vastuvõtmist uut vastuväiteteatist ei saadetud ja suulist ärakuulamist ei korraldatud.

32. Siinkohal võib väärida märkimist, et määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 ei ole ette nähtud ühtegi üldist erandit seoses nende kahe menetlustoimingu tegemisega. Määruse nr 1/2003 artikli 27 lõikes 1 on sätestatud, et enne muu hulgas artiklites 7 ja 23 ette nähtud otsuste tegemist peab komisjon andma uurimisalustele ettevõtjatele „võimaluse olla ära kuulatud küsimustes, mis on kutsunud esile komisjoni vastuväiteid“. Komisjoni otsused võivad põhineda „üksnes sellistel vastuväidetel, mille kohta asjaomastel osapooltel on olnud võimalik esitada oma seisukoht“. Sama määruse artikli 27 lõikes 2 on sätestatud, et „[m]enetluse käigus tagatakse täielikult asjaomaste osapoolte õigus kaitsele“. Määruse nr 773/2004 artiklid 10–14 omakorda käsitlevad komisjoni kohustust esitada vastuväited ja taotluse korral korraldada suuline ärakuulamine. Nendes sätetes kasutatud imperatiivne sõnastus (komisjoni toimingud on ette nähtud kindlas kõneviisis) ei jäta kahtlust nende nõuete kohustuslikkuses.

11 Vt kohtuotsused, 29.3.2011, ArcelorMittal Luxembourg *vs.* komisjon ja komisjon *vs.* ArcelorMittal Luxembourg jt (C-201/09 P ja C-216/09 P, EU:C:2011:190, punkt 74) ning ThyssenKrupp Nirosta *vs.* komisjon (C-352/09 P, EU:C:2011:191, punkt 87).

12 Vt selle kohta määruse nr 1/2003 artikli 33 lõige 1 ja määruse nr 773/2004 põhjendus 1.

33. Komisjon aga on seisukohal, et neid määruste nr 1/2003 ja nr 773/2004 kohaselt tehtud toiminguid ei olnudki vaidlusalustes menetlustes vaja, sest analoogsed toimingud olid juba tehtud enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist. Tema arvates ei muuda 2002. aasta otsuse tühistamine neid toiminguid kehtetuks. Oma argumendi põhjenduseks osutab komisjon kohtupraktikale, millele Üldkohus oma otsustes viitas, eeskätt kohtuotsusele PVC II.[13]

34. Kohtuasjas PVC II ei nõustunud Euroopa Kohus apellantide väidetega, et nende kaitseõigusi on rikutud, kuna esimese otsuse tühistamise järel ei korraldanud komisjon enne uue otsuse vastuvõtmist uut ärakuulamist ega konsulteerinud uuesti nõuandekomiteega. Muu hulgas meenutas Euroopa Kohus väljakujunenud kohtupraktikat, mille kohaselt liidu meetme tühistamine ei mõjuta tingimata ettevalmistavaid toiminguid, sest niisuguse meetme asendamise menetlust võib põhimõtteliselt jätkata sellest punktist, kus tekkis õigusvastasus.[14]

35. Niisiis tuleb uurida, kas see kohtupraktika on käesolevates asjades kohaldatav. Minu arvates oleks see kohtupraktika kohaldatav kahes olukorras: 1) kui praegu määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätestatud menetlust oleks enne 2002. aasta otsuse tühistamist korrektselt järgitud; või 2) kui teistsuguste menetlusnormide alusel tehtud menetlustoiminguid saaks pidada samaväärseks nendega, mida oleks tulnud teha vastavalt määrustele nr 1/2003 ja nr 773/2004. Kontrollin neid kaht hüpoteesi teineteise järel.

2. Kas enne 2002. aasta otsuse tühistamist järgiti määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätestatud menetlust?

36. Kuna määrused nr 1/2003 ja nr 773/2004 asjakohasel ajal ei kehtinud, tuleb lähtuda määruste nr 17/62 ja nr 2842/98[15] vastavatest sätetest.

37. Sellele küsimusele aga on olemas väga lihtne vastus. Nimelt on 2002. aasta otsuse põhjenduses 352 märgitud:

„Sellest seisukohast lähtudes on määruse nr 17 kohaldamine menetluse jätkule kooskõlas põhimõttega, et kohaldatakse kõnealuse meetme vastuvõtmise ajal kehtivaid menetlusnorme. Samast seisukohast lähtudes ei peetud vajalikuks korrata esimest ärakuulamist, milles liikmesriikide esindajad ei osalenud, kuna sel hetkel jõus olnud ESTÜ menetlusnormid ei näinud nende osalemist ette. Lisaks, nagu on juba toonitatud [18. juuni 2002. aasta] teatise[s], tuleb arvestada, et menetluslikud meetmed, mis võeti õiguspäraselt ESTÜ sätete alusel, vastasid ESTÜ asutamislepingu kehtivuse lõppemisel EÜ asutamislepinguga kehtestatud vastavates menetluslikes meetmetes ette nähtud nõuetele. Oluline on ka rõhutada, et sätete vahel, mis puudutavad liikmesriikide osalemist ärakuulamisel […] ja nõuandekomiteega konsulteerimist puudutavate sätete […] vahel ei ole mingit formaalset seost.“[16]

38. Sisuliselt märkis komisjon seega sõnaselgelt, et ta ei ole määrustes nr 17/62 ja nr 2842/98 sätestatud menetlust täielikult järginud. Ta ei pidanud vajalikuks seda teha, sest ESTÜ raamistikus tehtud menetlustoimingud olid tema arvates kooskõlas vastavates EÜ sätetes nõutud standarditega.

39. Siinkohal tuleb kontrollida, kas need väited peavad paika. Enne aga tuleb märkida järgmist.

13 Kohtuotsus, 15.10.2002, Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P – C-252/99 P ja C-254/99 P, EU:C:2002:582; edaspidi „PVC II“).

14 Vt kohtuotsus PVC II, punktid 70–119, eeskätt punkt 73.

15 Komisjoni 22. detsembri 1998. aasta määrus poolte ärakuulamise kohta teatavates [ELTL artiklite 101 ja 102] alusel algatatud menetlustes (EÜT 1998, L 354, lk 18; ELT eriväljaanne 07/04, lk 204).

16 Vt 2007. aasta kohtuotsused, punkt 20.

40. Juba enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist tegi komisjon teatavad menetlustoimingud vastavalt määrusele nr 17/62. Muu hulgas, nagu on mainitud eespool punktis 13, võttis komisjon 12. augustil 2002 vastu täiendava vastuväiteteatise ning teine ärakuulamine, kus viibisid liikmesriikide esindajad, peeti 30. septembril 2002.

41. Siiski ei ole vaidluse all see, et need toimingud puudutasid üksnes kohaldatavaid menetlusnorme ja nendest tulenevaid tagajärgi. Täiendavas vastuväiteteatises ega ka teisel ärakuulamisel juhtumite sisulisi aspekte üldiselt ei käsitletud. Niisiis, kui EÜ õigusnormide kohaselt oli olemas õiguspärane menetlus, käsitles see menetlus üksnes protseduurilisi, mitte sisulisi küsimusi.

3. Kas ESTÜ asutamislepingu alusel tehtud menetlustoimingud olid õiguspärased vaidlusalust otsust ettevalmistavad toimingud?

42. Nüüd tuleb analüüsida, kas ESTÜ raamistikus enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist tehtud menetlustoimingud olid kooskõlas vastavate EÜ/ELi õiguse nõuetega, nagu komisjon väidab. Nagu kohtuasjas PVC II, ei ole ka käesolevates kohtuasjades kahtlust, et enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist tehtud menetlustoimingud jäävad põhimõtteliselt kehtima.

43. Kuna komisjoni menetlustoimingud tehti enamjaolt eesmärgiga võtta vastu ST artikli 64 lõigetel 4 ja 5 põhinev otsus, tuleb kontrollida, kas neid saab pidada „ettevalmistavateks toiminguteks“ [17] määruse nr 1/2003 artikli 7 lõikel 1 ja artikli 23 lõikel 2 põhineva otsuse vastuvõtmisel.

44. Olen seisukohal, et neid ei saa selleks pidada. Õieti näen ma Euroopa Kohtu otsuses PVC II käsitletud olukorra ja käesolevates kohtuasjades analüüsitava olukorra vahel olulisi erinevusi.

45. Esiteks analüüsis Euroopa Kohus esimesena nimetatud kohtuasjas kahte järjestikust otsust, millel oli üks ja sama õiguslik alus ja mis olid sisuliselt identsed. Iseäranis informatiivne on selles küsimuses kohtuotsuse punkt 98, milles on märgitud: „Kui komisjon otsustab pärast otsuse tühistamist konkurentsiasjas heastada tuvastatud rikkumise või rikkumised ja võtta vastu uue, identse otsuse, milles neid rikkumisi ei esine, on see otsus seotud samade vastuväidetega nagu need, mille suhtes ettevõtjad on juba seisukohti esitanud.“ Käesolevates kohtuasjades aga ei ole vaidlusalune otsus „identne“ eelmise, Üldkohtus tühistatud otsusega. Need kaks otsust põhinevad erinevatel sätetel, mis kuuluvad kahte, mööndavasti küll sarnasesse ja teineteisega tihedalt seotud, ent siiski eraldiseisvasse õigusnormistikku.

46. See ei ole pisiasi. Liidu aluslepingutega loodud süsteemis, mis rajaneb pädevuse andmise põhimõttel, on institutsiooni aktile õige õigusliku aluse valimisel konstitutsiooniline tähtsus. See valik määrab, kas liit on pädev samme astuma, millistel eesmärkidel ta võib samme astuda ja millist menetlust ta peab seda tehes järgima.

47. Vaidlusalust otsust vastu võttes kasutas komisjon talle määrustega nr 1/2003 ja nr 773/2004 antud pädevust. See pädevus erineb sellest, mille andis talle ESTÜ asutamisleping enne oma kehtivuse lõppu. Nagu mainitud, on need kaks süsteemi küll paljuski sarnased, kuid mitte identsed. Ühe või teise pädevuse kasutamisel võib olla teatavaid õiguslikke tagajärgi: näiteks komisjoni määratavate trahvide ülempiir – küsimus, mida komisjoni menetluses ja esimeses kohtuastmes ulatuslikult arutati. On ilmne, et tagajärgi võib olla teisigi.

17 Vrd kohtuotsus, 12.11.1998, Hispaania *vs.* komisjon (C-415/96, EU:C:1998:533, punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).

48. Komisjon püüdis oma 30. juuni 2008. aasta kirjas näidata seda küsimust vähem olulisena, märkides, et 2002. aasta otsuse tühistamisel on piiratud tagajärjed, mis eeldavad pelgalt teise õigusliku aluse kasutamist. Olenemata sellest, kas see peab paika, olid apellandid teistsugusel arvamusel ja võib väita, et neil oli õigus esitada oma argumente määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 ette nähtud menetluse kontekstis. Mulle näib, et vaevalt saab akti õigusliku aluse asendamise liigitada pelgalt „rikkumise heastamiseks“, millega oli tegu Euroopa Kohtu menetluses PVC II.

49. Teiseks, mis veel olulisem ja nagu on mainitud eespool punktis 38, puudus – määruste nr 17/62 ja nr 2842/98 kohaselt läbi viidud ning nüüd määruste nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätetele vastav – menetlus, mida komisjon oleks saanud jätkata nii, et ta oleks võinud *kohe* asuda uut otsust vastu võtma. Teisisõnu ei saa vastu vaielda väitele, et enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist ei järgitud täielikult ja järjepidevalt määrustes nr 17/62 ja nr 2842/98 sätestatud menetlust.

50. Sellega seoses võib väärida märkimist, et määruse nr 1/2003 artikli 34 („Üleminekusätted“) lõikes 2 on sätestatud: „Määruse nr 17 […] alusel algatatud menetlused kehtivad ka käesoleva määruse kohaldamisel.“ [18] ESTÜ asutamislepingu alusel tehtud menetlustoiminguid ei ole sõnaselgelt mainitud, ehkki selle asutamislepingu kehtivus oli lõppenud kõigest mõni kuu enne määruse nr 1/2003 vastuvõtmist.

51. Sellest lähtudes väidavad apellandid, et enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist oleks tulnud välja anda uus vastuväiteteatis.

52. Selle kohta märgiksin veel kord, et 12. augusti 2002. aasta täiendav vastuväiteteatis sisaldas viidet määrusele nr 17/62, kuid puudutas üksnes sobiva õigusliku aluse valikut ja muid sellest tulenevaid küsimusi. Samas võiks ehk väita, et algne, 26. märtsi 2002. aasta vastuväiteteatis koos seda täiendava 30. juuni 2008. aasta kirjaga võib määruse nr 1/2003 nõuetele vastata.

53. Ühest küljest on komisjon tõepoolest korduvalt rõhutanud vastuväiteteatise tähtsust konkurentsieeskirjade rikkumist käsitlevas menetluses, viidates sellele aktile kui *peamisele menetluslikule tagatisele* ettevõtjate kaitseõiguste kindlustamisel. [19] Teisest küljest aga näib, et ESTÜ normide alusel vastu võetud vastuväiteteatis ja EÜ/ELi normide alusel vastu võetud vastuväitetatis teineteisest oluliselt ei erine. Samuti, kuigi 30. juuni 2008. aasta kiri ei olnud ametlikult nimetatud „täiendavaks vastuväiteteatiseks“, teatati selles asjaomastele isikutele nende vastu esitatud vastuväidetest (kuigi seda tehti üksnes eelmisele vastuväiteteatisele viidates), andes neile võimaluse esitada oma seisukohad, nagu on nõutud määruse nr 1/2003 artikli 27 lõikes 1 ja määruse nr 773/2004 artikli 10 lõikes 1.

54. Seda, kas komisjon esitas vastuväiteteatise kooskõlas määruste nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätetega, ei ole siiski vaja rohkem arutada, sest igal juhul on selge, et vähemalt üks ESTÜ normide alusel tehtud menetlustoiming ei vastanud EÜ/ELi õigusnormides sätestatud nõuetele.

55. Määruse nr 773/2004 artikli 12 kohaselt peab komisjon andma pooltele, kellele ta vastuväited adresseerib, võimaluse väljendada oma arvamusi suulise ärakuulamise käigus, kui pooled on seda taotlenud. Uut täiendavat vastuväiteteatist välja andmata jättes jättis komisjon pooled sisuliselt ilma õigusest sellist ärakuulamist taotleda. Nagu eespool märgitud, on väljaspool vaidlust, et enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist uut ärakuulamist ei korraldatud.

18 Määruse nr 773/2004 artikkel 19 („Üleminekusätted“) sisaldab samalaadset normi.

19 Vt selle kohta kohtuotsus, 5.3.2015, komisjon jt *vs.* Versalis jt (C-93/13 P ja C-123/13 P, EU:C:2015:150, punktid 93–95 ning seal viidatud kohtupraktika).

56. Ärakuulamise korraldamine aga on väga tähtis menetlustoiming süsteemis, mille liidu seadusandja on liidu konkurentsieeskirjade täitmise tagamiseks ette näinud. Üks peamisi põhjusi on see, et määruse nr 773/2004 artikli 14 kohaselt kutsutakse ärakuulamisele liikmesriikide konkurentsiasutused. Nende kohalolek ärakuulamisel ei ole pelgalt formaalsus, sest nende asutuste esindajad kuuluvad nõuandekomiteesse, millega komisjon peab määruse nr 1/2003 artikli 14 lõike 1 kohaselt nõu pidama enne mis tahes otsuse vastuvõtmist muu hulgas sama määruse artiklite 7 ja 23 alusel. Ehkki nende kahe menetlustoimingu vahel ei ole, nagu komisjon väidab, otsest seost, ei saa eitada, et esimene on teise jaoks väga oluline.

57. Sellepärast oleks apellantidel pidanud olema võimalus esitada oma argumente komisjoni väljapakutud otsuse vastu suuliselt, liikmesriikide konkurentsiasutuste esindajate juuresolekul. Ei saa välistada võimalust, et menetluse tulemus olnuks vähemalt mõningal määral teistsugune, sest need asutused oleksid saanud komisjoni mõjutada nõuandekomitee kaudu, kelle koosolek toimus enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist. Nagu on ette nähtud määruse nr 1/2003 artikli 14 lõikes 5, oleks komisjon pidanud „võt[ma] nõuandekomitee esitatud arvamust võimalikult suurel määral arvesse. Ta teatab [komiteele], kuidas arvamust on arvesse võetud“. Võiksin lisada, et nõuandekomitee funktsioon on eriti oluline detsentraliseeritud rakendussüsteemis, mis kehtestati määruse nr 1/2003 jõustudes, nagu nähtub määruse nr 1/2003 põhjendusest 19.

58. On määrava tähtsusega, et ka Üldkohtu enda sõnul ei käsitlenud ärakuulamine, millel liikmesriikide konkurentsiasutuste esindajad enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist osalesid, asja sisu, vaid üksnes ESTÜ ja EÜ asutamislepingute *ratione temporis* kohaldamist väidetavate rikkumiste suhtes.[20] Seetõttu ei saa enne 2002. aasta otsuse vastuvõtmist läbi viidud ärakuulamisi pidada määruse nr 773/2004 artikli 14 nõuetele vastavaks, ehkki Üldkohus nii järeldas.

59. Arvan, et käesolevas asjas oleks olnud palju kohasem arutelu, millesse oleks täielikumalt – nii ärakuulamise ajal kui ka nõuandekomitees – kaasatud liikmesriikide, eriti Itaalia konkurentsiasutusi, sest väidetavad rikkumised on seotud ainult ühe liikmesriigi, nimelt Itaalia territooriumiga. Samuti ei arva ma, et niisugune formaalne nõue oleks olnud komisjonile iseäranis koormav või aeganõudev.

60. See, et komisjon hoidis neid asutusi teiste vahendite kaudu – kui kasutada sõnastust, mida Üldkohus vaidlustatud kohtuotsustes kasutas – „täielikult kursis“ menetluse kulgemisega, on selgelt ebaoluline.[21] Komisjon ei saa läbi viia *sui generis* menetlust, millesse kaasatakse liikmesriikide konkurentsiasutused mitteametlikult, selle asemel et järgida menetlust, mille liidu seadusandja on määrustes nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätestanud.

61. Sellest lähtudes asun seisukohale, et menetlus, mille komisjon viis läbi vaidlusaluse otsuse vastuvõtmiseks, ei olnud määruste nr 1/2003 ja nr 773/2004 sätetega kooskõlas. Muu hulgas leian, et määruse nr 773/2004 artikli 12 lõiget 1 ja seega ka apellantide kaitseõigusi on rikutud.

62. Seda arvestades järeldan, et vaidlustatud kohtuotsused, milles on apellantide sellekohaseid väiteid tagasi lükates õigusnormi rikutud, tuleb tühistada, nagu ka vaidlusalune otsus.

20 Vt kohtuotsus, 9.12.2014, Alfa Acciai *vs.* komisjon (T-85/10, ei avaldata, EU:T:2014:1037, punkt 148).

21 Vt kohtuotsus, 9.12.2014, Alfa Acciai *vs.* komisjon (T-85/10, ei avaldata, EU:T:2014:1037, punkt 149).

B. Ülejäänud väited

63. Kui Euroopa Kohus ei nõustu minu eelneva hinnanguga apellatsioonkaebuses esitatud väidete kohta, peaks ta minu arvates apellatsioonkaebused tervikuna rahuldamata jätma, välja arvatud ühe erandi osas, mis puudutab Ferriere Nordi apellatsioonkaebust. Järgnevalt käsitlen üksikasjalikumalt kõigest kolme apellatsioonkaebustes üles tõstetud küsimust. Enamikku apellatsioonkaebuste väiteid käsitlen aga kõigest lühidalt, sest need on, nagu eespool märgitud, selgelt vastuvõetamatud või põhjendamatud.

1. Üldkohtu menetluse liiga pikk kestus

64. Kõik apellandid peale Ferriere Nordi on heitnud ette esimese astme menetluse pikka kestust.[22] Nad toonitavad, et kokku kestis menetlus peaaegu viis aastat, ja märgivad, et kirjaliku menetluse lõpust möödus kolm aastat ja kaks kuud, enne kui algas suuline menetlus. Nende arvates ei teinud Üldkohus nende kohtuasjades otsust mõistliku aja jooksul ning rikkus seega harta artikli 47 lõiget 2 ja EIÕK artikli 6 lõiget 1. Sel põhjendusel paluvad Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai Euroopa Kohtul vähendada neile määratud trahvi kooskõlas Euroopa Kohtu otsusega Baustahlgewebe.[23] Teise võimalusena paluvad need äriühingud Euroopa Kohtult kinnitust, et Üldkohtu menetlus oli oma pikkuse tõttu vastuolus harta artikli 47 lõikega 2 ja EIÕK artikli 6 lõikega 1. Riva Fire on palunud Euroopa Kohtult sedasama.

65. Minu arvates ei tuleks neid nõudeid rahuldada. Kõigepealt märgin seoses trahvide vähendamise nõudega järgmist.

66. Nagu apellandid ise möönavad, on Euroopa Kohus mitmes otsuses selgitanud, milliseid õiguskaitsevahendeid saavad kasutada eraõiguslikud isikud, kelle arvates Euroopa Liidu Kohus (see tähendab Euroopa Kohus kui institutsioon), konkreetsemalt üks sellesse institutsiooni kuuluvatest liidu kohtutest on rikkunud nende põhiõigust olla mõistliku aja jooksul ära kuulatud. Analüüsides selle õiguse väidetavat rikkumist Üldkohtu poolt, otsustas Euroopa Kohus kohtuasjades Grüne Punkt ja Gascogne Sack, et kui ei ole tõendeid selle kohta, et menetluse ülemäärane kestus mõjutas vaidlustatud kohtuotsuse tulemust, ei saa mõistliku aja jooksul kohtuotsuse tegemata jätmine viia selle otsuse tühistamiseni. Samuti on Euroopa Kohus märkinud, et apellant ei saa uuesti tugineda trahvi õiguspärasusega või summaga seotud küsimusele pelgalt seetõttu, et kohtuotsust ei tehtud mõistliku aja jooksul, kui kõik tema väited Üldkohtu järelduste vastu, mis puudutavad selle trahvi summat ja trahvi põhjustanud tegevust, on tagasi lükatud.[24]

67. Samuti on Euroopa Kohus selgitanud, et tema otsus Baustahlgewebe oli põhjendatud pragmatismi ja menetlusökonoomiaga, kuid põhimõtteliselt ei saa Üldkohtu poolt mõistliku aja jooksul otsuse tegemata jätmisega põhjustatud kahju hüvitamise nõuet esitada otse Euroopa Kohtule apellatsioonkaebuses. Selline nõue tuleb esitada ELTL artiklite 268 ja 340 alusel Üldkohtusse.[25]

68. Mulle näib, et sisuliselt on Euroopa Kohus oma otsusest Baustahlgewebe tulenenud kohtupraktika ümber lükanud. Igal juhul ei näe ma käesolevates kohtuasjades ühtegi põhjust, mis õigustaks selle kohtupraktika juurde – kui pidadagi seda veel erandjuhtudel kohaldatavaks – tagasipöördumist.

22 *Apellatsioonkaebuse kuues väide* kohtuasjas C-85/15 P ja *apellatsioonkaebuse neljas väide* kohtuasjades C-86/15 P ja C-87/15 P. Kohtuasjas C-89/15 P ei ole Riva Fire esitanud seda apellatsioonkaebuse väitena, vaid nimetab seda „kaasnevaks taotluseks“.

23 Kohtuotsus, 17.12.1998, Baustahlgewebe *vs.* komisjon (C-185/95 P, EU:C:1998:608).

24 Kohtuotsused, 16.7.2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland *vs.* komisjon (C-385/07 P, EU:C:2009:456, punktid 190–196) ja 26.11.2013, Gascogne Sack Deutschland *vs.* komisjon (C-40/12 P, EU:C:2013:768, punktid 81–85).

25 Kohtuotsus, 26.11.2013, Gascogne Sack Deutschland *vs.* komisjon (C-40/12 P, EU:C:2013:768, punktid 86–89).

69. Apellantide arvates oleks kohane järgida käesolevates kohtuasjades Baustahlgewebe kohtupraktikat, sest kauakestnud menetlus Üldkohtus kujutas endast viimast etappi kogu menetlusest, mis hõlmas ka kahte haldusetappi komisjonis [26] ja hõlmab peale selle veel menetlusi liidu kohtutes.

70. Apellandid võisid küll sattuda kahetsusväärsesse olukorda, ent see ei ole sugugi erandlik. Võimalus, et liidu haldusasutused ja olenevalt asjaoludest ka kohtuasutused vaatavad apellantide olukorras olevate ettevõtjate küsimusi läbi rohkem kui ühe korra, on loomulik tagajärg, mis tekib sellest, kuidas aluslepingute koostajad ja liidu seadusandja on selles valdkonnas haldussüsteemi ette näinud. Nimelt on nõue läbida teatav arv menetlusjärke (mis võib olla aeganõudev), enne kui pädev asutus lõpliku otsuse vastu võtab, mõeldud selleks, et tagada mitte ainult õige tulemus, vaid ka see, et menetlus oleks õiglane.

71. Haldusmenetluse ja kohtumenetluse kogukestus ei ole enamat kui asjaolu, mida liidu kohtud võivad ELTL artikli 268 alusel algatatud menetlusega seoses arvesse võtta selle tuvastamisel, kas apellantidel on ELTL artikli 340 lõike 2 kohaselt õigus saada kahjuhüvitist, ja sellise õiguse olemasolu korral ka kahjuhüvitise summa kindlakstegemisel.

72. Niisiis järeldaksin, et Euroopa Kohus peab hoolimata Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai väidete põhjendatusest jätma rahuldamata nende nõude vähendada neile määratud trahvide summat. Mis puudutab lõpuks apellantide nõuet, et Euroopa Kohus pelgalt kinnitaks sellise rikkumise toimepanekut, siis soovitan Euroopa Kohtul ka selle nõude rahuldamata jätta.

73. Tuleb tunnistada, et mitmes kohtuasjas on Euroopa Kohus märkinud, et kui tema menetletavas kohtuasjas on – ilma, et pooled peaksid esitama selle kohta tõendeid – selge, et Üldkohus on piisavalt raskesti rikkunud oma kohustust teha kohtuasjas otsus mõistliku aja jooksul, võib Euroopa Kohus sellele faktilisele asjaolule oma otsuses osutada. [27]

74. Mind ei veena Euroopa Kohtu lähenemisviis nendes kohtuasjades. Nimetatud kohtuasjades tegi Euroopa Kohus selles küsimuses otsuse ilma väidetava rikkumise eest vastutavat isikut ära kuulamata: apellatsioonimenetluse teine pool oli ju komisjon, mitte Euroopa Liidu Kohus. Ent nagu Üldkohus on hiljuti kinnitanud, peab kohtuasjas, milles esitatud hagis väidetakse, et Euroopa Liidu Kohus, täpsemalt üks selle institutsiooni kohtutest on rikkunud õigust olla mõistliku aja jooksul ära kuulatud, kostja olema just see institutsioon. [28] Olen nõus. Juba 1973. aastal märkis Euroopa Kohus, et „olukorras, kus [liidul] on oma institutsiooni(de) tegevuse tõttu on tekkinud [lepinguväline] vastutus, [peaks] teda Euroopa Kohtus [esindama] institutsioon(id), kellele kahju põhjustanud tegevust süüks pannakse“. [29] Lõppude lõpuks on üksnes väidetava rikkumise eest vastutav institutsioon mitte ainult pädev, vaid ka sisuliselt võimeline esitama enda kaitseks õiguslikke ja faktilisi argumente.

75. Sellepärast näib mulle, et Euroopa Kohtu praktikal, millele apellandid viitavad – ja mida ma ei soovita Euroopa Kohtul enam edaspidi järgida –, on mõte ainult siis, kui see piirdub tõesti erandlike asjaoludega, mille puhul on menetluse pikkus nii ilmselgelt ja vaieldamatult ebamõistlik, et see ei saaks olla ühelgi juhul objektiivselt põhjendatud. Välja arvatud nendel erandjuhtudel, tuleb otsus nõude suhtes, milles väidetakse, et on rikutud õigust olla mõistliku aja jooksul ära kuulatud, igal juhul teha alles pärast võistlevat menetlust, kus kostja on saanud esitada oma vastuargumendid ja asjakohastel puhkudel nende kohta tõendid. Euroopa Kohus on järjepidevalt märkinud, et „menetluse kestuse

26 Olgu muuseas märgitud, et nii esimene kui ka teine komisjoni menetlus viidi läbi suhteliselt kiiresti (vt käesoleva ettepaneku punktid 13–17).

27 Kohtuotsused, 26.11.2013, Gascogne Sack Deutschland *vs*. komisjon (C-40/12 P, EU:C:2013:768); 12.11.2014, Guardian Industries ja Guardian Europe *vs*. komisjon (C-580/12 P, EU:C:2014:2363); 9.6.2016, CEPSA *vs*. komisjon (C-608/13 P, EU:C:2016:414) ja 9.6.2016, Repsol Lubricantes y Especialidades jt *vs*. komisjon (C-617/13 P, EU:C:2016:416).

28 Vt muu hulgas kohtumäärused, 6.1.2015, Kendrion *vs*. Euroopa Kohus (T-479/14, ei avaldata, EU:T:2015:2; 9.1.2015, Marcuccio *vs*. Euroopa Liit, T-409/14, ei avaldata, EU:T:2015:18, ja 13.2.2015, Aalberts Industries *vs*. Euroopa Liit, T-725/14, ei avaldata, EU:T:2015:107).

29 Kohtuotsus, 13.11.1973, Werhahn Hansamühle jt *vs*. nõukogu ja komisjon (63/72–69/72, EU:C:1973:121, punkt 7), mis jäeti muutmata kohtuotsusega, 23.3.2004, ombudsman *vs*. Lamberts (C-234/02 P, EU:C:2004:174).

mõistlikkust tuleb hinnata vastavalt iga kohtuasja konkreetsetele asjaoludele ning eelkõige sellele, kui oluline on vaidlus asjaomase isiku jaoks, kohtuasja keerukusele ning hageja ja pädevate ametivõimude käitumisele“. [30] Mulle tundub, et enamikul juhtudel ei ole see kõikide asjaolude hindamine sugugi lihtne.

76. Samas pean toonitama, et viieaastane ajavahemik on küll tähelepanuväärne, kuid mitte tingimata ebamõistlik otsuse tegemiseks rühma niisuguste kohtuasjade suhtes nagu käesolevad. Seda enam, et sarrusevarraste kartelli probleemne ja pikk menetlusajalugu komisjonis ja liidu kohtutes näib viitavat üpris keerukale õiguslikule olukorrale.

77. Erinevalt apellantide väidetust ei anna suulise menetluse algamine pärast kolme aasta ja kahe kuu möödumist kirjaliku menetluse lõpust ka tunnistust Üldkohtu tegevusetusest sellel ajavahemikul. Nagu on hästi teada, tehakse sel perioodil mitmeid menetlustoiminguid, ehkki pooled ei pruugi seda tähele panna. Isiklikult olen üsna skeptiline selle suhtes, nagu saaks kirjaliku menetluse lõpu ja suulise menetluse alguse vahelise ajavahemiku pikkust pidada Üldkohtu tegutsemise aegluse märgiks. [31] Üldisemalt näib mulle kunstlik püüda jaotada kogu menetlust eri etappideks, et hinnata ühe või mitme etapi kestuse mõistlikkust „kliinilises eraldatuses“ teistest etappidest: kogu menetluse kestus oleks minu arvates kohasem lähtepunkt.

78. Sellepärast olen seisukohal, et käesolevates kohtuasjades ei ole Euroopa Kohus sattunud eespool punktis 73 viidatud olukorda. Nendes kohtuasjades näib olevat vaja, et pooled esitaksid võistleva menetluse käigus lisaargumente ja -tõendeid, et Euroopa Kohus saaks tuvastada, kas menetlus Üldkohtus kestis ebamõistlikult kaua. [32]

79. Järeldan lõpuks, et see apellatsioonkaebuse väide tuleb tagasi lükata. Kui apellandid on seisukohal, et Üldkohus on nende juhtumit lahendades rikkunud harta artikli 47 lõiget 2, võivad nad esitada ELTL artikli 268 ja artikli 340 teises lõigus alusel hagi liidu lepinguvälisest vastutusest tuleneva kahju hüvitamise nõudes.

2. Korduv rikkumine

80. Oma *apellatsioonkaebuse seitsmendas väites* märgib Ferriere Nord, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta lükkas tagasi tema väite, et trahvi suurendamine korduva rikkumise tõttu oli õigusvastane, sest komisjon ei viidanud 26. märtsi 2002. aasta vastuväiteteatises sellele kui raskendavale asjaolule. Komisjon märkis pelgalt, et ta võtab trahvide määramisel arvesse kõiki kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ning iga ettevõtja käitumist. Ferriere Nord väidab, et sellisest ebamäärasest avaldusest ei piisa, et ettevõtja saaks oma kaitseõigusi teostada.

81. Peale selle heidab Ferriere Nord oma *apellatsioonkaebuse kaheksandas väites* Üldkohtule ette seisukohta, et selle raskendava asjaolu kohaldamise läbivaatamisel võetakse arvesse ajavahemikku alates sellest, kui komisjon tuvastas esimese rikkumise, kuni sama ettevõtja uue õigusvastase tegevuse alguseni. Ferriere Nord on asunud seisukohale, et see periood peab algama hoopis päevast, mil esimene rikkumine lõppes. Tema puhul tähendaks see, et esimese ja teise rikkumise vahele jäi ligikaudu 13 aastat. Selle perioodi pikkust arvestades võib väita, et ei pruugi olla võimatu, et tema juhtkond ei olnud komisjoni esimesest otsusest teadlik, mistõttu põhimõtte *in dubio pro reo* kohaselt ei oleks tohtinud korduvat rikkumist raskendavaks asjaoluks lugeda.

30 Vt muu hulgas kohtuotsus, 17.12.1998, Baustahlgewebe *vs.* komisjon (C-185/95 P, EU:C:1998:608, punkt 29) ja kohtuotsus PVC II, punkt 210.

31 Kohtuasjas otsuse tegemiseks pädev koda võib otsustada ajastada võimalikult suurema osa tööd kohtuistungi eelsele ajale või vastupidi, pidada kohtuistungi peagi pärast kirjaliku menetluse lõppu, jättes olulise osa tööst lõpetada pärast kohtuistungit. Nende võimaluste vahel valiku tegemine võib oleneda mitmest tegurist: otsustavasse kotta kuuluvate kohtunike töömeetoditest, nende töökoormusest ühel või teisel ajahetkel ja iga juhtumi erisustest (nt sellest, kas kohtuistungil on vaja selgitusi paljudes küsimustes või mitte). On ilmne, et pooltel on kirjaliku ja suulise menetluse lühidast ajalisest vahest vähe abi, kui kaalutlemine võtab seejärel iseäranis kaua aega.

32 Vrd kohtuotsus, 14.9.2016, Trafilerie Meridionali *vs.* komisjon (C-519/15 P, ei avaldata, EU:C:2016:682, punkt 68).

82. Lõpuks märgib Ferriere Nord oma *apellatsioonkaebuse üheksandas väites*, et kui Euroopa Kohus nõustub tema apellatsioonkaebuse neljanda väitega,[33] tuleb rikkumine lugeda vaidlusaluses otsuses väidetust vähem raskeks. Sel juhul eksis Üldkohus proportsionaalsuse põhimõtte tõlgendamisel ja kohaldamisel: trahvi 50% ulatuses suurendamine vähem raske rikkumise eest näib olevat ebaproportsionaalne.

83. Alustan *apellatsioonkaebuse kaheksandast väitest*.

84. Kõigepealt meenutaksin, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on rikkumiste korduv toimepanemine (ehk rikkumise korduvus) üks tegureid, mida tuleb võtta arvesse liidu konkurentsieeskirjade rikkumise raskusastme analüüsimisel eesmärgiga teha kindlaks rikkujale määratava trahvi summa.[34] Nagu Üldkohus on selgitanud, seisneb põhjus selles, et „korduv rikkumine kujutab endast tõendit selle kohta, et varem rakendatud sanktsioon ei olnud piisavalt hoiatav“.[35] Niisiis ollakse üldiselt seisukohal, et rikkumise korduvus põhjendab suuremaid trahve,[36] et ajendada rikkujat edaspidi oma käitumist muutma.[37]

85. Euroopa Kohus on aga samuti selgitanud, et õiguskindluse põhimõtet ja proportsionaalsuse põhimõtet järgides ei saa ettevõtjale määratava trahvi suurendamine rikkumise korduvuse tõttu olla automaatne. Sellega seoses peab komisjon võtma arvesse iga juhtumi kõiki asjaolusid, sealhulgas uuritava konkurentsieeskirjade rikkumise ja eelmise rikkumise vahele jäänud aega.[38]

86. Nendel asjaoludel näib Ferriere Nordi *apellatsioonkaebuse kaheksas väide* olevat põhjendamatu. Esiteks olen seisukohal, et meetod, mille abil Üldkohus kõnealuse ajavahemiku – komisjoni poolt esimese rikkumise tuvastamise ja sama ettevõtja uue õigusvastase tegevuse alguse vahele jäänud aja – välja arvutas, on vaidlustatud kohtuotsuse punktides 342 ja 343 näidatud põhjustel õige: korduv rikkumine eeldab igal juhul, et komisjon tuvastab eelnenud rikkumise, ja see tekib hetkel, mil algab ELTL artiklit 101 või 102 rikkuv tegevus. Seega oli Üldkohtul õigus, et käesoleval juhul kestis see periood vähem kui neli aastat.

87. Teiseks ei ole tähtsust sellel, et üks või mitu äriühingu praeguse juhtkonna liiget ei pruukinud sellest otsusest või selle õiguslikest tagajärgedest teada.[39] Kõigepealt on väidet, et Ferriere Nordi kõrgem juhtkond ei pruukinud komisjoni varasemast otsusest teada, raske uskuda. Ühest küljest viitas komisjon kohtuistungil vaidlusaluses otsuses mainitud dokumendile, millest nähtus, et 1997. aastal oli Ferriere Nordi juhtkond teadlik nii komisjoni varasemast otsusest kui ka pooleliolevast uurimisest. Ferriere Nord ei vaielnud sellele vastu. Teisest küljest vaidlustas Ferriere Nord otsuse 89/515/EMÜ[40]

33 See apellatsioonkaebuse väide käsitleb Ferriere Nordi rikkumises osalemise laadi ja kestust: vt käesoleva ettepaneku punkt 117.

34 Vt selle kohta kohtuotsused, 7.1.2004, Aalborg Portland jt *vs.* komisjon (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, punkt 91); 8.2.2007, Groupe Danone *vs.* komisjon (C-3/06 P, EU:C:2007:88, punktid 26, 29 ja 39) ning 17.6.2010, Lafarge *vs.* komisjon (C-413/08 P, EU:C:2010:346, punktid 61–65).

35 Kohtuotsus, 27.6.2012, YKK jt *vs.* komisjon (T-448/07, ei avaldata, EU:T:2012:322, punkt 211 ja seal viidatud kohtupraktika).

36 Vt nt OECD, Roundtable on promoting compliance with competition law – Issues paper by the Secretariat, DAF/COMP(2011)4, 1. juuni 2001, punkt 2.

37 Kohtuotsus, 8.2.2007, Groupe Danone *vs.* komisjon (C-3/06 P, EU:C:2007:88, punkt 39).

38 Kohtuotsused, 8.2.2007, Groupe Danone *vs.* komisjon (C-3/06 P, EU:C:2007:88, punkt 39) ja 17.6.2010, Lafarge *vs.* komisjon (C-413/08 P, EU:C:2010:346, punktid 69 ja 70).

39 Euroopa Kohus ei ole välistanud „ettevõtja struktuurilise arengu“ arvessevõtmist korduva rikkumise kui raskendava asjaolu kohaldamise läbivaatamisel (vt kohtuotsus, 5.3.2015, komisjon jt *vs.* Versalis jt, C-93/13 P ja C-123/13 P, EU:C:2015:150, punkt 97). Euroopa Kohus viitas sellele asjaolule siiski teistsuguses kontekstis, nimelt sellises, kus komisjon oli lugenud raskendavaks asjaoluks korduva rikkumise niisuguse juriidilise isiku poolt, kelle suhtes ei olnud algatatud esimest rikkumist käsitlenud menetlust. Teisisõnu näib komisjon viitavat kontsernisisesele struktuuri arengule, mitte juhtkonna muutumisele samas äriühingus. Viimati nimetatud olukorras on võimaliku struktuurilise arengu kaal kaugelt väiksem kui esimesena nimetatud olukorras.

40 Komisjoni 2. augusti 1989. aasta otsus, mis käsitleb [ELTL artikli 101] kohast menetlust (IV/31.553, Keevitatud terasvõrk) (EÜT 1989, L 260, lk 1).

liidu kohtutes ja see menetlus lõppes juulis 1997. [41] Selles kontekstis võib väärida märkimist, et äriühing peab oma finantsaruannetes näitama tingimuslikud kohustused, mille hulka kuuluvad pooleliolevast kohtumenetlusest tekkida võivad kahjum ja trahvid. [42] Seetõttu näib mulle, et hoolas ja arukas ettevõtja ei saanud ega oleks tohtinud eelmise otsuse olemasolust mitte teadlik olla.

88. Veel olulisem on aga see, et üldjuhul eeldatakse, et juhtkond teab, kuidas ettevõtja turul käitub või on lähiminevikus käitunud. Ei ole alust väita, et ettevõtja peaks vastutusest vabanema pelgalt selle tõttu, et juhtkond ei pruukinud teatavast tegevusest teadlik olla. Ettevõtja peab oma varasema ja praeguse tegevuse eest õiguslikult vastutama olenemata sellest, kas teatavad tema juhtkonna liikmed (või äriühingu organid) on ettevõtja konkreetsest tegevusest teadlikud või mitte. Sellega seoses tuleb toonitada, et käesolevad kohtuasjad puudutavad muu hulgas trahvi, mis määrati Ferriere Nordile, mitte selles äriühingus teatavatel positsioonidel olnud isikutele.

89. Järgmiseks märgiksin seoses *apellatsioonkaebuse seitsmenda väitega*, et kohtuasjas Versalis, mis käsitles konkreetselt rikkumise korduvust kui raskendavat asjaolu, on Euroopa Kohus selgitanud, et kui komisjon kavatseb rakendada konkurentsiõigust rikkunud ettevõtja suhtes seda raskendavat asjaolu, „peab vastuväiteteatis sisaldama kõiki andmeid, mis võimaldavad sellel isikul end kaitsta“. Samuti märkis Euroopa Kohus, et komisjon peab juba vastuväiteteatises tõendama, et tingimused selle raskendava asjaolu rakendamiseks on täidetud. [43]

90. See kohtupraktika tähendab, et komisjon ei ole igal juhul tingimata kohustatud viitama vastuväiteteatises sõnaselgelt kõikidele raskendavatele asjaoludele, mida ta võib uurimisaluse ettevõtja suhtes rakendada. Teisest küljest aga, nagu komisjon oma seisukohtades ka ise tunnistab, võib tekkida olukordi, kus ta võib tõepoolest olla kohustatud sõnaselgelt viitama raskendavale asjaolule, mida ta kavatseb asjaomase ettevõtja suhtes kohaldada. Olen nõus: komisjoni kavatsused ei pruugi olla vastuväiteteatises esitatud teabe põhjal hõlpsasti mõistetavad. Ja ettevõtja ülesanne ei ole ju mõistatada komisjoni kavatsusi ja valmistuda igaks mõeldavaks kaitseks kõikvõimalike raskendavate asjaolude eest, mille rakendamist komisjon võib kavandada. See, kas vastuväiteteatises antud teabest piisab ettevõtja kaitseõiguste täielikuks teostamiseks olenemata sellest, et vastuväiteteatises ei ole sõnaselget mainimist, oleneb niisiis iga juhtumi konkreetsetest asjaoludest.

91. Nagu Ferriere Nord märgib, oli käesolevas asjas esimeses vastuväiteteatises sisaldunud viide – selle kohta, et komisjon võtab trahvide määramisel arvesse kõiki kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ning iga ettevõtja käitumist – üsna üldsõnaline. See ei tähenda aga, et see on tingimata ebapiisav. Sellist viidet võib pidada piisavaks, kui ettevõtja sai enda konkreetset olukorda ja vastuväiteteatises antud teavet arvestades siiski ette näha vastava raskendava asjaolu tõenäolist rakendamist ja selle põhjuseid.

92. Erinevalt kohtuasjast Versalis on käesolevas asjas korduva rikkumise toime pannud üks ja sama äriühing: aastal 1989 tuvastati, et Ferriere Nord vastutab (nüüdse) ELTL artikli 101 rikkumise eest, otsuses, mida – nagu Ferriere Nord tunnistab – vastuväiteteatises mainiti, olgugi et vaid möödaminnes. Samuti on tõsi, et nagu eespool punktis 86 selgitatud, oli ajavahemik komisjoni eelmise otsuse ja uue rikkumise alguse vahel suhteliselt lühike. Komisjon oleks siiski pidanud vähemalt

41 Vt kohtuotsus, 6.4.1995, Ferriere Nord *vs.* komisjon (T-143/89, EU:T:1995:64) ja apellatsioonimenetluses tehtud kohtuotsus, 17.7.1997, Ferriere Nord *vs.* komisjon (C-219/95 P, EU:C:1997:375).

42 Näiteks üldtunnustatud raamatupidamispõhimõtete (*Generally Accepted Accounting Principles* ehk GAAP) kohaselt tuleb võimalik kahjum, mis on „tõenäoline“, „mõistlikult võimalik“ deklareerida koos kahjumiprognoosiga. Rahvusvahelised finantsaruandlusstandardid (*International Financial Reporting Standards* ehk IFRS) sisaldavad samasuguseid reegleid.

43 Kohtuotsus, 5.3.2015, komisjon jt *vs.* Versalis jt (C-93/13 P ja C-123/13 P, EU:C:2015:150, punktid 96 ja 98).

põhjendama oma seisukohta, et eelmine rikkumine ja uus rikkumine on 1998. aasta suuniste[44] tähenduses „sama laadi rikkumised“. Ehkki see võib tänapäeval näida suhteliselt ilmne, oli korduvaid rikkumisi käsitlev kohtupraktika 2002. aasta seisuga väga napp. Sellekohase viite puudumine vastuväiteteatises muutis Ferriere Nordi kaitseõiguste teostamise üsna keeruliseks.

93. Sellest lähtudes asun seisukohale, et kui Euroopa Kohus ei nõustu minu hinnanguga Ferriere Nordi *apellatsioonkaebuse teise väite* kohta, peaks ta ikkagi nõustuma tema *apellatsioonkaebuse seitsmenda väitega*. Seetõttu tuleb Üldkohtu otsus kohtuasjas T-90/10 tühistada osas, mis puudutab korduvas rikkumises seisnenud raskendava asjaolu rakendamist. Minu arvates peaks Euroopa Kohus tühistama selles osas ka vaidlusaluse otsuse ja uuesti määrama Ferriere Nordi trahvi, jättes korduvas rikkumises seisnenud raskendava asjaolu arvesse võtmata.

94. Nendel asjaoludel ei ole tarvis Ferriere Nordi *apellatsioonkaebuse üheksandat väidet* uurida. Igal juhul olen seisukohal, et see apellatsioonkaebuse väide on põhjendamatu, sest nagu ma käesoleva ettepaneku punktis 117 selgitan, tuleb tagasi lükata ka *apellatsioonkaebuse neljas väide*.

3. Avalik distantseerumine

95. Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai[45] väidavad, et Üldkohus eksis mõiste „avalik distantseerumine“ kasutamisel ja seetõttu kinnitas õigusvastaselt nende osalemist mõningates rikkumise osades, kuigi nad olid avaldanud konkurentidega kokkulepitust erinevad hinnad. Seoses sellega osutavad nad, et ST artikkel 60 keelas äriühingutel klientide diskrimineerimise ja avaldatud hindadest kõrvalekaldumise.

96. See argument mind ei veena, kuid väärib siiski süvenemist.

97. Kohtuasjas Total Marketing Services tehtud ettepanekus oli mul võimalus märkida, et avaliku distantseerumise puudumine on asjaolu, mis võib toetada teatavatel komisjoni poolt kogutud kaudsetel tõenditel põhinevat presumptsiooni, et konkurentsivastastel koosolekutel osalenud ettevõtjat võib pidada ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumises osalenuks. Teisisõnu, kui ettevõtja osaleb koos oma konkurentidega koosolekutel, mille tulemusel sõlmitakse konkurentsivastane kokkulepe, võimaldab see eeldada – kui selgelt ei tõendata vastupidist –, et see äriühing osales rikkumises. Teisest küljest ei saa see, et ettevõtja avalikult ei distantseeru, korvata tõendite puudumist konkurentsivastasel koosolekul – kas või passiivselt – osalemise kohta.[46]

98. Teistsugune järeldus rikuks ju harta artikli 48 lõikes 1 tunnustatud süütuse presumptsiooni ega oleks kooskõlas määruse nr 1/2003 artikliga 2.[47] Samamoodi ei saa ettevõtja väidetava avaliku distantseerumise kohta esitatud tõendite läbivaatamisel kohaldatav mõiste „avalik distantseerumine“ olla nii kitsas ja jäik, et asjaomasel ettevõtjal on sama hästi kui võimatu seda presumptsiooni kummutada.

44 Suunised määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja ESTÜ asutamislepingu artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171).

45 *Apellatsioonkaebuse neljas väide* kohtuasjas C-85/15 P ja *apellatsioonkaebuse viies väide* kohtuasjades C-86/15 P ja C-87/15 P.

46 Vt minu ettepanek, kohtuasi Total Marketing Services *vs.* komisjon (C-634/13 P, EU:C:2015:208, punktid 43–61). Vt sellesama kohta kohtujuristi ettepanek, Wathelet, kohtuasi Toshiba Corporation *vs.* komisjon (C-373/14 P, EU:C:2015:427, punktid 123–136) ja kohtujuristi ettepanek, Ruiz-Jarabo Colomer, kohtuasi Aalborg Portland jt *vs.* komisjon (C-204/00 P, EU:C:2003:85, punktid 127–131).

47 Viimati nimetatud sätte kohaselt on ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumise tõendamine komisjoni ülesanne.

99. Käesolevates kohtuasjades aga ei seisne etteheidete tuum selles, et Üldkohus on mõistet „avalik distantseerumine“ vääralt tõlgendanud või kohaldanud. Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai osalesid kõnealusel perioodil ühel või mitmel konkurentsivastasel koosolekul [48] ning oli teisigi kaudseid tõendeid, mis viitasid nende osalemisele kokkumängus. [49] Samuti ei väida Feralpi, Valsabbia ega Alfa Acciai, et Üldkohus asetas neile võimatu tõendamiskoormise. Sisuliselt vaidlevad nad vastu Üldkohtu seisukohale, et teatav käitumine (konkurentidega kokkulepitust erinevate hindade avaldamine) ei vastanud „avaliku distantseerumise“ nõudele.

100. See aga ei ole õigusnormi rikkumine, mida saaks apellatsioonimenetluses kontrollida. Nagu Euroopa Kohus on oma otsuses Toshiba [50] märkinud, peegeldab mõiste „avalik distantseerumine“ faktilist olukorda, mille olemasolu tuvastab Üldkohus igal konkreetsel juhul kõikide asjakohaste otseste ja kaudsete tõendite igakülgse hindamise teel. Kui need tõendid on hangitud õiguspäraselt ning kui on järgitud tõendamiskoormise ja tõendite kogumise suhtes kohaldatavaid õiguse üldpõhimõtteid ja menetlusnorme, on üksnes Üldkohus ise pädev hindama talle esitatud tõendite väärtust. [51]

101. Käesolevas asjas asus Üldkohus seisukohale, et selle perioodi osas, mille suhtes Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai vastu vaidlevad, on komisjon piisavalt tõendanud nende ettevõtjate osalemist rikkumises, lähtudes mitmetest kaudsetest tõenditest (sealhulgas osalemisest ühel või mitmel konkurentsivastasel koosolekul). Seda, et Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai teatasid avalikkusele teiste kartelliosalistega kokkulepitust erinevad hinnad, ei pidanud Üldkohus iseenesest „avalikuks distantseerumiseks“, mis võinuks teiste kaudsete tõendite põhjal tehtud järeldused kummutada.

102. Seda, mis võib *a priori* kujutada endast piisavat „avalikku distantseerumist“, ei ole kindlasti lihtne määratleda. Ühe või teise tegevuse vastavus sellele nõudele oleneb minu arvates väga paljuski iga juhtumi konkreetsetest asjaoludest. Käesolevates kohtuasjades ei näe ma vaidlustatud kohtuotsustes probleemi: ma ei näe tõendite moonutamist, ühegi õiguse üldpõhimõtte ega menetlusnormi rikkumist ega ühtki vastuolu Üldkohtu põhjenduskäigus. Pealegi näivad tema järeldused olevat kooskõlas Euroopa Kohtu praktikaga, mille kohaselt on ettevõtja tegeliku distantseerumuse hindamisel üks olulisi asjaolusid teiste kartelliosaliste arusaam selle ettevõtja kavatsusest. [52] Niisiis, kui käesoleval juhul ei olnud märke sellest, et teised kartelliosalised pidasid nende hindade avaldamist üheselt mõistetavaks signaaliks selle kohta, et Feralpi, Valsabbia ja Alfa Acciai ei kavatse kokkumängust kinni pidada, toetab see asjaolu tugevasti järeldust, et Euroopa Kohtu praktika tähenduses avalikku distantseerumist ei toimunudki.

4. Apellatsioonkaebuste ülejäänud väited

103. Enamik ülejäänud apellatsioonkaebuste väiteid väärib minu arvates kõigest põgusat tähelepanu.

48 Kohtuotsused, 9.12.2014, Feralpi *vs.* komisjon (T-70/10, ei avaldata, EU:T:2014:1031, punktid 231–234); Ferriera Valsabbia ja Valsabbia Investimenti *vs.* komisjon (T-92/10, ei avaldata, EU:T:2014:1032, punktid 218–221) ning Alfa Acciai *vs.* komisjon (T-85/10, ei avaldata, EU:T:2014:1037, punktid 217–220).

49 Näiteks esines asjaolusid, mis viitasid sellele, et kõnealused ettevõtjad kooskõlastasid oma hinnad vastavalt nendel koosolekutel kokkulepitule (vt kohtuotsus, 9.12.2014, Feralpi *vs.* komisjon, T-70/10, ei avaldata, EU:T:2014:1031, punktid 231–233) või üldisemalt järgisid nendel koosolekutel kokkulepitut (vt kohtuotsused, 9.12.2014, Alfa Acciai *vs.* komisjon, T-85/10, ei avaldata, EU:T:2014:1037, punkt 220, ning Ferriera Valsabbia ja Valsabbia Investimenti *vs.* komisjon, T-92/10, ei avaldata, EU:T:2014:1032, punkt 221).

50 Kohtuotsus, 20.1.2016, Toshiba Corporation *vs.* komisjon (C-373/14 P, EU:C:2016:26).

51 Kohtuotsus, 20.1.2016, Toshiba Corporation *vs.* komisjon (C-373/14 P, EU:C:2016:26, punkt 63).

52 Kohtuotsus, 20.1.2016, Toshiba Corporation *vs.* komisjon (C-373/14 P, EU:C:2016:26, punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika).

a) Kohtuasi C-85/15 P

104. Oma *apellatsioonkaebuse esimeses väites* märgib Feralpi, et Üldkohus rikkus õigusnormi sellega, kui ta ei nõustunud Feralpi väitega, et komisjon on rikkunud kollegiaalsuse põhimõtet. See rikkumine tulenes väidetavalt sellest, et 30. septembri 2009. aasta otsus, mille võttis vastu komisjoni volinike kolleegium, oli puudulik, kuna selle lisadest puudusid teatavad tabelid. See apellatsioonkaebuse väide on minu arvates osalt vastuvõetamatu (niivõrd, kui selles on seatud küsimärgi alla kohtuotsuse T-70/10 punktides 62–81 faktilistele asjaoludele antud hinnang) ja osalt põhjendamatu (kuna komisjoni volinike kolleegium võttis vastu ka 8. detsembri 2009. aasta muutmisotsuse).

105. Oma *apellatsioonkaebuse kolmandas väites* kritiseerib Feralpi Üldkohut selle eest, et too ei tauninud komisjoni menetluse ülemäära pikka kestust. Mina aga ei näe vaidlustatud kohtuotsuse punktides 152–161 õigusnormi rikkumist ega ebapiisavat põhjendatust. Samuti on see apellatsioonkaebuse väide vastuvõetamatu niivõrd, kui Feralpi ei ole rahul vaidlustatud kohtuotsuse punktides 157–160 mainitud faktilistele asjaoludele antud hinnanguga.

106. Oma *apellatsioonkaebuse neljandasse väitesse* on Feralpi koondanud mitmesuguseid etteheiteid vaidlustatud kohtuotsuse aadressil seoses hinnanguga Feralpi rikkumises osalemise kohta aastatel 1989–1995. Tema arvates on Üldkohus vääralt tõlgendanud ST artikli 65 lõiget 1, tõendamiskoormise jaotamist käsitlevaid põhimõtteid ja süütuse presumptsiooni. Samuti on vaidlustatud kohtuotsus Feralpi sõnul piisavalt põhistamata ja moonutab teatavaid faktilisi asjaolusid.

107. Ühte nimetatud argumenti olen eespool punktides 95–102 juba käsitlenud. Teiste argumentide suhtes asun seisukohale, et nagu komisjon märgib, tugineb Feralpi küll väidetavale õigusnormide rikkumisele, kuid seab peamiselt ikkagi küsimärgi alla Üldkohtu hinnangud faktilistele asjaoludele, mis puudutavad Feralpi seotust eespool nimetatud perioodil. Kuna apellant ei ole suutnud tõendada, et kohtunikud on esimeses astmes faktilisi asjaolusid või tõendeid selgelt moonutanud, on see apellatsioonkaebuse väide suures osas vastuvõetamatu. Seoses tõenditega, millele Üldkohus komisjoni analüüsi kinnitades tugines, on Feralpi jätnud tähelepanuta mitu vaidlustatud kohtuotsuse punkti, kus Üldkohus mainib muidki tõendeid peale Feralpi osalemise 6. detsembri 1989. aasta koosolekul: punktides 240–246 ja 250–252 viitab Üldkohus muudele kaudsetele tõenditele ja selgitab, miks apellandi esitatud alternatiivne selgitus ei ole veenev.

108. *Apellatsioonkaebuse viies väide* puudutab trahvide määramise meetodit, mida komisjon kasutas ja mis seisnes vastutavate ettevõtjate jaotamises kolme rühma vastavalt nende tegelikele turuosadele asjassepuutuval perioodil. Selles väites ühendab Feralpi taas mitu eri väidetavat õigusnormide rikkumist. Tema argumendid aga on põgusalt kokkuvõtlikud ning etteheited näivad olevat sihitud peamiselt komisjoni, mitte Üldkohtu vastu. Seetõttu asun seisukohale, et see apellatsioonkaebuse väide on vastuvõetamatu.

109. Väide, et Üldkohus oleks pidanud komisjonile ette heitma võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist, näib igal juhul ebaloogiline. Tõepoolest leidis Üldkohus, et nendest kolmest rühmast ühe turuosade väljaarvutamisel on tehtud viga. See viga ei tähenda aga, et teistesse kahte rühma (kuhu kuulus ka Feralpi) kuulunud ettevõtjate trahve tulnuks muuta. See viga tähendab hoopis, et ainult esimesena nimetatud rühma kuulunud ettevõtjate trahve võis muuta. Niivõrd kui teistesse kahte rühma kuulunud ettevõtjatele määratud trahvid arvutati korrektsel meetodil, ei saa Üldkohtule ette heita trahvide vähendamise nõude rahuldamata jätmist.

b) Liidetud kohtuasjad C-86/15 P ja C-87/15 P

110. Oma *apellatsioonkaebuste kolmandas väites* märgivad Valsabbia ja Alfa Acciai, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta ei nõustunud nende väidetega, et komisjon on rikkunud kollegiaalsuse põhimõtet. Eespool punktis 104 selgitatud põhjustel on see väide osalt vastuvõetamatu ja osalt põhjendamatu.

111. Oma *apellatsioonkaebuste kuuendas väites* märgivad Valsabbia ja Alfa Acciai, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta ei nõustunud nende väidetega harta artikli 47 rikkumise kohta ja keeldus trahvisummat vähendamast. Nende arvates oleks tulnud lugeda komisjoni haldusmenetluse kestus ülemäära pikaks. Samadel põhjustel, mida olen selgitanud eespool punktis 105, pean seda apellatsioonkaebuse väidet osalt vastuvõetamatuks ja osalt põhjendamatuks.

112. Valsabbia ja Alfa Acciai *apellatsioonkaebuste seitsmes väide* on sisuliselt analoogne Feralpi apellatsioonkaebuse viienda väitega: see puudutab Üldkohtu keeldumist trahvisummade vähendamisest võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise alusel, kuivõrd teiste ettevõtjate trahvide arvutamisel oli tehtud viga. Olen eespool punktis 109 juba selgitanud, miks sellel nõudel ei ole õiguslikku alust.

c) Kohtuasi C-88/15 P

113. Ferriere Nord märgib oma *apellatsioonkaebuse esimeses väites*, et vaidlusalune otsus erineb 2002. aasta otsusest sisuliselt, sest esimesena nimetatud otsus viitab konkurentsieeskirjade rikkumisele ühisturul, teine aga Itaalia turul. Sel põhjusel rikkus Üldkohus õigusnormi oma järeldusega, et enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist ei olnud vaja uut vastuväiteteatist.

114. See argument näib põhinevat ESTÜ asutamislepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu asjakohaste sätete vääriti mõistmisel. Kui komisjon oleks võtnud oma otsuse materiaalõiguslikuks aluseks ST artikli 65 lõike 1 asemel ELTL artikli 101 lõike 1, väärinuks see argument lähemat uurimist. Erinevalt ST artikli 65 lõikest 1 on ELTL artikli 101 lõige 1 ju kohaldatav ainult niisugustele kokkulepetele, mis „mõjuta[vad] liikmesriikidevahelist kaubandust“. Ent mõlemad otsused käsitlevad õigusrikkumist seoses ST artikli 65 lõikega 1, millega olid keelatud „ühisturu piires“ konkurentsi moonutavad kokkulepped. Seetõttu ei ole oluline, kas otsuse (või vastuväiteteatise) sõnastus viitab konkurentsi moonutamisele Itaalia turul (nagu 2002. aasta otsuses) või konkurentsi moonutamisele ühisturul (nagu vaidlusaluses otsuses). Selles kontekstis on vaevalt tarvis märkida, et Itaalia territooriumi hõlmav kokkulepe vastab sellele kriteeriumile, sest Itaalia turg on oluline osa ühisturust.

115. Oma *apellatsioonkaebuse kolmandas väites* märgib Ferriere Nord, et Üldkohus rikkus õigusnormi sellega, et ei mõistnud hukka väidetavat komisjoni menetlusnormide rikkumist. Ferriere Nord osutab, et vastutava ametniku ettekanne, mis oli lisatud 30. septembri 2009. aasta volinike kolleegiumi koosolekule esitatud otsuse eelnõule, oli vormistatud ainult inglise, prantsuse ja saksa, ent mitte itaalia keeles. Tema väitel kujutas see endast komisjoni töökorra rikkumist.

116. Nõustun Üldkohtuga, et Ferriere Nordi argumendid selles küsimuses on tulemusetud. Liidu kohtud on järjepidevalt märkinud, et kui institutsioon ei täida pelgalt omaenda institutsioonisiseseid menetlusnorme, ei muuda see lõplikku otsust õigusvastaseks, välja arvatud juhul, kui rikkumine on piisavalt oluline ja on avaldanud kahjulikku mõju menetlusnormi rikkumise kohta väite esitanud isiku õiguslikule ja faktilisele olukorrale.[53] Minu arvates ei ole ühtegi asjaolu, mis heidaks varju Üldkohtu hinnangule faktiliste asjaolude ja tõendite kohta, mille põhjal ta jõudis järeldusele, et niisugune kahjulik mõju Ferriere Nordi olukorrale ei ole tõendatud.

117. Ferriere Nordi *apellatsioonkaebuse neljas väide*, mis käsitleb Üldkohtu järeldusi seoses selle ettevõtja rikkumises osalemise laadi ja kestusega, on minu arvates vastuvõetamatu. Jällegi on nendes argumentides sisuliselt seatud küsimärgi alla Üldkohtu hinnangud faktilistele asjaoludele.

118. Oma *apellatsioonkaebuse viiendas väites* märgib Ferriere Nord, et Üldkohtu otsus vähendada trahvi põhisummat 6% võrra selle eest, et Ferriere Nord ei osalenud kolme aasta jooksul osas konkurentsivastases tegevuses, on ebapiisav. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt aga ei saa Euroopa Kohus apellatsioonimenetluses õigusküsimusi käsitledes asendada õigluse kaalutlustel oma

53 Vt kohtuotsuse Ferriere Nord *vs.* komisjon (T-90/10, EU:T:2014:1035) punktis 158 viidatud kohtupraktika.

hinnanguga Üldkohtu hinnangut, mille Üldkohus andis oma täieliku pädevuse raames ettevõtjatele liidu konkurentsieeskirjade rikkumise eest määratud trahvisummade üle otsustades.[54] Käesolevas asjas ei näe ma ühtegi asjaolu, millest nähtuks, nagu võiks Ferriere Nordile määratud trahvi lõplik summa olla ebaproportsionaalne või ülemäärane. Samuti ei näe ma puudusi ega vastuolusid vaidlustatud kohtuotsuse põhjenduskäigus.

119. Lõpuks, oma *apellatsioonkaebuse kuuendas väites* märgib Ferriere Nord, et Üldkohus tegi vea 6% võrra vähendatud trahvi arvutamisel. Ehkki ta märkis, et vähendatakse põhisummat, rakendas ta selle seejärel kergendava asjaoluna, mistõttu vähendus oli mõnevõrra väiksem.

120. Kõigepealt tahaksin osutada, et täieliku pädevuse mõiste piirid ei ole veel selged. See, kas pool saab vaidlustada trahvisumma väidetavast komisjoni veast eraldi, on jätkuvalt lahtine küsimus. See aga ei ole käesolevas menetluses vaidluse all, sest Üldkohus tuvastas vaidlusaluses otsuses vea, mis puudutab Ferriere Nordi osalemist rikkumises, ja otsustas seetõttu vähendada trahvi, mille komisjon nimetatud ettevõtjale määras. Tegelik küsimus näib siin olevat hoopis selles, kas Üldkohus on kohustatud järgima teatavaid kriteeriume või põhimõtteid trahvi kontrollimisel seetõttu, et hageja vaidlustatud otsuses on tuvastatud vigu.

121. Euroopa Kohtu otsusest Galp[55] näib nähtuvat, et sellel, mida liidu kohtutel on lubatud komisjoni poolt määruse nr 1/2003 alusel määratud trahvide suhtes täielikku pädevust teostades teha, on piirid. Olen nõus. Kuigi sellesse küsimusse ei ole vaja rohkem süüvida, peaksin märkima vähemalt seda, et liidu kohtutele ELTL artikliga 261 ja määruse nr 1/2003 artikliga 31 antud volituste teatud piirangud peavad igal juhul tulenema niisugustest põhimõtetest nagu proportsionaalsus, õiguskindlus ja võrdne kohtlemine. Samas ei näe ma käesolevas asjas veenvaid argumente selle kohta, et Üldkohus teostas ELTL artiklist 261 ja määruse nr 1/2003 artiklist 31 tulenevat pädevust vääralt.

122. Ehkki vaidlustatud kohtuotsuse sõnastus ei pruugi olla selle koha pealt selguse musternäidis, ei saa vaielda selle üle, et Ferriere Nordile vähendatud trahvisummat määrates teostas Üldkohus oma täielikku pädevust ja põhimõtteliselt otsustas järgida meetodit, mille komisjon on 1998. aasta suunistes välja pakkunud (ja mis on selgelt ka vaidlusaluses otsuses kasutatud meetod).

123. Nendel asjaoludel olen seisukohal, et Üldkohus ei eksinud, kui ta luges selle, et Ferriere Nord ei osalenud ühes rikkumise osas, kergendavaks asjaoluks. See on vastavalt 1998. aasta suunistele tõepoolest õige lähenemisviis. Nendes suunistes on viidatud rikkumise raskusastmele ja kestusele kui asjaoludele, mida komisjon peab põhisumma kindlaksmääramisel arvesse võtma. On aga selge, et neid asjaolusid tuleb hinnata suhestatuna kogu rikkumisega. See on põhjus, miks komisjon kogu rikkumise raskusastet ja kestust arvesse võttes jaotas vastutavad ettevõtjad olenevalt nende vastavatest turuosadest kolme eri rühma. Nagu 1998. aasta suunistes täpsustatud, oleneb erinev kohtlemine põhisumma kindlaksmääramisel peamiselt „konkreetse juhtumi kaalu[st] ja seega rikkumise tegelik[ust] mõju[st] igale konkureerivale ettevõtjale, eeskätt juhul, kui samalaadseid rikkumisi toimepanevate ettevõtjate suurus erineb üksteisest oluliselt“.

124. Käesolevas kohtuasjas ei nähtu ühestki asjaolust, nagu oleks see, et Ferriere Nord ei osalenud teatavas ajavahemikus ühes osas rikkumisest, mõjutanud kogu rikkumise raskusastet või kestust. Niisiis oli Üldkohtul õigus, kui ta arvestas Ferriere Nordi individuaalset panust kartelli kui tegurit, mis võib olla asjakohane seoses kergendavate asjaolude hindamisega.

54 Kohtuotsus, 7.9.2016, Pilkington Group jt *vs.* komisjon (C-101/15 P, EU:C:2016:631, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika).

55 Kohtuotsus, 21.1.2016, Galp Energía España jt *vs.* komisjon (C-603/13 P, EU:C:2016:328).

125. Sellega seoses võib olla kasulik meenutada, et kohtuasjas Solvay Solexis asus Euroopa Kohus seisukohale, et komisjonil on 1998. aasta suuniste kohaselt õigus võtta ettevõtja rikkumises osalemise väiksemat raskusastet arvesse kas rakendades erinevat kohtlemist põhisumma kindlaksmääramisel või kergendava asjaoluna põhisumma vähendamisel.[56] Seda kohtupraktikat ei tohiks minu arvates tõlgendada nii, et see annab komisjonile selles küsimuses vaba voli. See kohtupraktika tähendab hoopis, et see, kas ettevõtja rikkumises osalemise väiksemat raskusastet tuleb arvesse võtta põhisumma arvutamisel või kergendavate asjaolude rakendamisel, oleneb iga juhtumi konkreetsetest faktilistest asjaoludest. Mulle näib, et seda enam on see põhimõte kohaldatav Üldkohtule, kui ta teostab täielikku pädevust komisjoni määratud trahvi suhtes.

d) Kohtuasi C-89/15 P

126. Oma *apellatsioonkaebuse teises väites* vaidleb Riva Fire vastu sellele, et Üldkohus vähendas trahvi põhisummat 3% võrra. Riva Fire peab 1) seda vähendamist ebapiisavaks ja 2) vaidlustatud kohtuotsuse sellekohaseid põhjendusi vastuolulisteks või igal juhul ebapiisavateks.

127. Riva Fire peamised argumendid vastavad suures osas nendele, mida esitas Ferriere Nord oma apellatsioonkaebuse viiendas ja kuuendas väites, mistõttu need tuleb tagasi lükata põhjendustel, mida olen selgitanud eespool punktides 118–125. Riva Fire argumenti, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta luges Riva Fire vastutavaks teiste ettevõtjate tegevuse eest, pean ma vastuvõetamatuks (niivõrd kui selles vaieldakse vastu faktilistele asjaoludele, mille Üldkohus tuvastas seoses Riva Fire osalusega ühes, vältavas rikkumises) ja põhjendamatuks (arvestades kohtupraktikat, millele on viidatud kohtuotsuse T-83/10 punktides 116 ja 214). Lõpuks on Riva Fire argument, et Üldkohus eksis järelduses, et nimetatud ettevõtja ei ole kartellist avalikult distantseerunud, apellatsioonimenetluses vastuvõetamatu.[57]

128. Oma *apellatsioonkaebuse kolmandas väites* märgib Riva Fire, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta kinnitas Riva Fire osalemist 1998. aasta detsembri kokkuleppes ja seega kui ta võttis seda asjaolu trahvisumma määramisel arvesse. See apellatsioonkaebuse väide on minu arvates vastuvõetamatu, sest sisuliselt vaidleb Riva Fire vastu Üldkohtu hinnangule faktiliste asjaolude ja tõendite kohta. Pealegi ei ole oluline, kas Riva Fire vaidles esimese astme menetluses selles kokkuleppes osalemisele vastu,[58] kuna Üldkohus kinnitas komisjoni analüüsi dokumentaalsete tõendite põhjal, mitte eelduste põhjal, nagu Riva Fire ekslikult väidab.

129. Lõpuks heidab Riva Fire oma *apellatsioonkaebuse neljandas väites* Üldkohtule ette järeldust, mis puudutas trahvi põhisumma 375% ulatuses suurendamist eesmärgiga tagada määratava trahvi hoiatav mõju. Üldkohus asus seisukohale, et vaidlusaluse otsuse punktis 604 on viidatud Riva Fire (ja Lucchini/Siderpotenza) kõrgema juhtkonna osalemisele rikkumises kõigest täielikkuse huvides. Suurendamise summa aluseks võeti Üldkohtu sõnul ainult nende äriühingute käive vastaval turul.[59]

130. Tuleb tunnistada, et vaidlusaluse otsuse punkti 604 tähendus ei ole kristalselt selge. Siiski on selle tõlgendus, mille juurde jäi Üldkohus, üks võimalikest ning Riva Fire ei ole viidanud konkreetsetele asjaoludele, millest nähtuks, et Üldkohus on vaidlusaluse otsuse mõtet moonutanud. Samuti uuris Üldkohus mitmesuguseid Riva Fire esitatud argumente, milles kritiseeriti trahvi suurendamist 375% ulatuses, ja lükkas need põhjendamatuse tõttu tagasi.[60] Seetõttu on käesolev apellatsioonkaebuse väide vastuvõetamatu või igal juhul põhjendamatu.

56 Kohtuotsus, 5.12.2013, Solvay Solexis *vs.* komisjon (C-449/11 P, ei avaldata, EU:C:2013:802, punkt 78).

57 Vt samuti käesolev ettepanek, punktid 95–102.

58 Nagu on märgitud kohtuotsuses, 9.12.2014, Riva Fire *vs.* komisjon (T-83/10, ei avaldata, EU:T:2014:1034, punktid 222 ja 223), mille Riva Fire on vaidlustanud.

59 Kohtuotsus, 9.12.2014, Riva Fire *vs.* komisjon (T-83/10, ei avaldata, EU:T:2014:1034, punkt 276).

60 Vt kohtuotsus, 9.12.2014, Riva Fire *vs.* komisjon (T-83/10, ei avaldata, EU:T:2014:1034, punktid 262–275 ja 277).

VI. Hinnangu tagajärjed

131. Kui Euroopa Kohus nõustub minu hinnanguga apellatsioonkaebuste väidete kohta, mis käsitlevad apellantide kaitseõiguste rikkumist, tuleb vaidlustatud kohtuotsused, aga ka vaidlusalused otsused tühistada, nagu olen märkinud eespool punktides 23–25 ja 63.

132. Kui aga Euroopa Kohus ei nõustu minu hinnanguga nende apellatsioonkaebuste väidete kohta, tuleb apellatsioonkaebused tervikuna rahuldamata jätta, välja arvatud osas, mis puudutab korduvas rikkumises seisneva raskendava asjaolu rakendamist Ferriere Nordi suhtes.

VII. Kohtukulud

133. Euroopa Kohtu kodukorra artikli 138 lõike 1 kohaselt on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud.

134. Kui Euroopa Kohus nõustub minu hinnanguga apellatsioonkaebuse kohta, peab komisjon kodukorra artiklite 137, 138 ja 184 kohaselt kandma nii esimese astme kui ka apellatsiooniastme kohtukulud.

135. Siiski ei saa ma jätta märkimata, et kõik apellantide esitatud apellatsioonkaebused on (minu arvates liiga) pikad ja keerukad. Teatavad apellatsioonkaebuste väited on mitmeosalised, kuid iga osa puudutavad argumendid ei ole alati hästi selgitatud. Peale selle on teatavaid etteheiteid peaaegu igas apellatsioonkaebuse väites korratud: näiteks väidet, et vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused puuduvad või on ebapiisavad. Ometi leidsin järjepidevalt, et Üldkohus on selgitanud, miks ta on ühele või teisele järeldusele jõudnud, ja sisuliselt vaidlesid apellandid vastu üksnes nende põhjenduste korrektsusele. Pean toonitama ilmselget: väitel, et Üldkohus ei ole teatavat väidet (kas üldse või piisavalt) käsitlenud, ja väitel, et Üldkohus rikkus seda väidet käsitledes õigusnormi, on vahe.

136. Lõpuks olid mitu apellatsioonkaebuste väited selgelt vastuvõetamatud või põhjendamatud. Näiteks hoolimata sellest, et tugineti väidetele õigusnormide rikkumise kohta, oli selge, et mitmetes apellatsioonkaebuste väidetes vaieldi vastu Üldkohtu tuvastatud faktilistele asjaoludele. Samuti on mitmes apellantide tõstetud küsimuses olemas väljakujunenud kohtupraktika, mis räägib apellantide argumentide vastu. Apellandid ei esitanud veenvaid argumente oma juhtumite eristamiseks pretsedentidest ega nendest kõrvalekaldumise põhjenduseks.

137. Lühidalt väljendudes ei saa ma mööda vaadata sellest, et enamik apellantide väiteid tuleb tagasi lükata ja et apellandid oleksid pidanud seda teadma. See kehtib *mutatis mutandis* ka esimese astme menetluse kohta. Apellantide seisukohad selles menetluses ei aita minu arvates kaasa korrakohasele õigusemõistmisele ning seda tuleb kohtukulude jaotamisel arvesse võtta.

138. Samas ei saa jätta tähele panemata, et komisjon omalt poolt aitas kaasa käesoleva menetluse tarbetule keerukusele ja pikale kestusele, esitades kaunis suurel arvul selgelt alusetuid väiteid vastuvõetamatuse kohta. Paljudel juhtudel oli ilmne, et apellandid on tõstnud üles õigusküsimuse ega vaielnud vastu tuvastatud faktilistele asjaoludele ega tõenditele. Needki tähelepanekud kehtivad *mutatis mutandis* komisjoni käitumise suhtes esimese astme menetluses. Seda komisjoni suhtumist, mis seisneb oma seisukohtade „täitmises“ „igaks juhuks“ esitatavate väidetega vastuvõetamatuse kohta, tuleb taunida ja samuti arvesse võtta kohtukulude jaotamisel.

139. Seda arvestades ja kooskõlas kodukorra artikli 138 lõikega 3 teen Euroopa Kohtule ettepaneku: 1) jätta komisjoni kohtukulud tema enda kanda ja mõista temalt välja kaks kolmandikku apellantide kohtukuludest, ning 2) jätta üks kolmandik apellantide kohtukuludest nende endi kanda.

VIII. Ettepanek

140. Kõikidel nendel kaalutlustel teen Euroopa Kohtule ettepaneku:

– tühistada Üldkohtu 9. detsembri 2014. aasta otsused kohtuasjades T-70/10: Feralpi *vs*. komisjon; T-83/10: Riva Fire *vs*. komisjon; T-85/10: Alfa Acciai *vs*. komisjon; T-90/10: Ferriere Nord *vs*. komisjon; ja T-92/10: Ferriera Valsabbia ja Valsabbia Investimenti *vs*. komisjon;

– tühistada komisjoni 30. septembri 2009. aasta otsus K (2009) 7492 (lõplik) ST artiklis 65 ette nähtud menetluse kohta (juhtum COMP/37.956 – sarrusevardad raudbetooni jaoks, otsuse uuesti vastuvõtmine);

– jätta komisjoni kohtukulud tema enda kanda ja mõista temalt välja kaks kolmandikku apellantide kohtukuludest;

– jätta üks kolmandik apellantide kohtukuludest nende endi kanda.